

ՄՐՐԿԻ ՍՈՒՐԲԸ*)

XI

Օրեր էին անցնում օրերի վրայ, աշխատանքի ժամանակ էր. հարեալներն շտապ-շտապ հաւաքում էին իրանց դաշտային բարիքը: Նունուֆարը տեսնում էր այդ բոլորը ցաւով, տեսնում էր, թէ ինչպէս իր գործը մնում է, աշխատող ձեռներ չը կան, իսկ Ասօն էլ տուն չի գալիս, ասես իսկապէս մոռացած՝ թէ տուն ու օջաղ, մայր ու քոյր ունի: Նունուֆարն իր փոքրիկ Շուշիկի հետ անում էր, ինչ կարող էր, ամբողջ ցերեկը չարչարում էր դաշտերում, իսկ երեկոները տխուր ու ջարդուած սրտով յետ էր գալիս տուն, նստում բակի դռան առաջ՝ աչքերը յառած մթութեան մէջ դէպի հեռուն, նայում էր և սպասում, թէ երբ կը յայտնուի Ասօն: Բայց որդին չը կար ու չը կար, և մայրը լալիս էր խաւարի մէջ, լալիս էր իր խեղճութիւնն ու անտէրութիւնը, իր օջաղի որբութիւնը: Եւ չորս կողմում՝ ասում էին՝ պատրաստում է մի սոսկալի բան, մի անորոշ, մութ սարսափ, որ կարծես բարձրացել էր հեռու հեռու, և շարժւում, գալիս էր քայլ առ քայլ, և ասում էին որ այդ սարսափը կը հասնի Ա... գիւղին աշնանը: Ապրօն զուր չէր ճշում՝ «զուլճում, զուլճում»...

*) Տես Մուրճ № 3.

Եւ մարդիկ շտապում էին...

Եւ Նունուֆարը մենակ էր ու անտէր, ինչ պիտի անէր, երբ հասնէր սարսափը. հում դիմէր, հով նրան կը պաշտպանէր:

Սե էր պատել նաև Գիւլնաղենց տունը: Լճի վրայ նաւակի մէջ իր աղջկայ ծայրայեղ վիշտը տեսնելուց յետոյ Նաւօն էլ աւելի մոռացուել էր. նրա յօնքերի արանքում մի գոյգ խորը կնճիռներ էին կազմուել, որ էլ չէին հեռանում ճակատից, ինչպէս աշնանային ամպերը երկրնքից: Ըստ երեւոյթին նա իր գործը շարունակում էր առաջուայ պէս, ամեն առաւօտ վեր էր կենում, ուռկանը շալակում, շարժւում էր դէպի լիճը և երեկոյեան վերադառնում, բայց օր-աւուր աւելի և աւելի լռակեաց էր դառնում, և իր աշխատանքն էլ առաջուայ պէս արդիւնաւէտ չէր: Մի զարհուրելի քէն էր բուն գրել նրա սրտում դէպի շատ բան աշխարհում, դէպի ամեն մի երջանկութիւն և մանաւանդ՝ դէպի այն ջրաղացը, ուր ապրում էին Գսպէն ու Ասօն, նրա համար երկու հաւասարապէս ատելի արարածներ: Նրա ատելութիւնը դէպի Գսպէն հին էր, շատ հին. մի գաղտնիք կար երկու ծերունիների մէջ, որ ծածուկ էր ամբողջ աշխարհից: Նաւօն էլ շատ տարիներ առաջ սիրում էր այն աղջկան, որի մահուան պատճառ եղաւ Գսպէի հայրը, և նրանք ախոյեաններ էին: Վրիժառու և կատաղի Նաւօն իր հակառակորդին վիրաւորելու համար ամուսնացաւ Գսպէի երկրորդ նշանածի, Գիւլնաղի հետ: Այսպիսով նրանք երկու անգամ պատահեցին իրար կեանքի ճանապարհին և երկու անգամին էլ բաժանուեցին անհաշտ թշնամիներ:

Ամուսնանալուց յետոյ Նաւօն նկատեց Գիւլնաղի կողմից խիստ սառն վերաբերմունք դէպի իրան, նա այդ վերադրեց իր կնոջ տակաւին վառ սիրուն դէպի Գսպէն, և իր ատելութիւնը գաղաթնակէտին հասաւ թէ դէպի մէկը և թէ դէպի միւսը: Իր կատաղութեան մէջ նա տարիներ շարունակ ծեծում, տան-

շում էր Գիւլնազին, և միայն Շողերի ծնունդը մեղմեց նրան և երկու ամուսինների մէջ կապ հաստատեց։ Նաւօն այնուհետեւ ամբողջ աշխարհը կետրօնացրեց միայն Շողերի մէջ, աշխատում, աքնում, ապրում էր միայն նրա համար։ Լուռ էր, սակաւախօս, արտաքուստ սառն ու մուսլ, իր ծնողական սէրը չէր արտայայտում երբեք, բայց նա իրօք պաշտում էր Շողերին։ Եւ այժմ տեսնելով թէ ինչպէս օր-աւուր մաշում է իր աղջիկը, նա կիտում էր յօնքերը, և Գսպէի ջրաղացի դռնից անցընելիս՝ սղմում էր բռունցքները և մրթմրթում էր անէծքի խօսքեր և՛ Գսպէին, և՛ Ասօին։ Հին ատելութիւնը քնած դազանի պէս զարթնում և կամաց-կամաց գլուխ էր բարձրացնում, Նաւօն սպառնում էր այն մենաւոր ջրաղացին և նրա բնակիչներին։

Շողերը հիւժուում էր օր-աւուր, նրա լիբը, կարմիր այտերը դատարկում էին ու գունատում, լուռ ու արձանացած նա ժամերով մնում էր միեւնոյն տեղում նստած, հայեացքը մի կէտի սեւեռած։ Ասօի և Շողերի շուրջը պտտւում էին լուրեր, որոնք ալիքների պէս բարձրանում էին և մօտ էին խեղդելու վշտահար, յուսահատ աղջկան։ Հազար ու մի բաներ էին փսփսում մէկը միւսից վառ։ Հաստատն այն է, հաւատացնում էին ամենքը, որ Ասօն իսպառ թողել է Շողերին, որովհետեւ նա իր մեծ եղբօր նշանածին չի ուզում առնել, բայց հօրը խօսք է տուել և դարդից խենթացել է։ Ասում էին նոյնպէս, որ Շիրինն է Պետօն նրան իսպառ խենթ է տեսել Գսպէի ջրաղացում։

Ինչ էլ լինէր, Գիւլնազին ու Նունուֆարը մայրեր էին և անգաղար ճար ու հնար էին փնդրում իրանց զաւակների բախտաւորութիւնը յետ բերելու։ Թէեւ սրբերը չ'օգնեցին, բայց և այնպէս նրանցից ով մի նոր սրբի անուն էր յիշում, վաղէվազ դնում էր միւսին յայտնելու, և յաջորդ օրը նրանք ճանապարհ էին ընկնում դէպի նոր ուխտատեղին նոր զոհերով, հին աղօթքներով ու խնդրուածքով։ Եւ այսպէս օրեր ու շաբաթներ։

Եւ մըրիկը պատրաստուում էր կամաց-կամաց, հեռաւոր սարսափը բարձրանում, գալիս էր, ինչպէս սև ագռաւների երամը, որ ուշ աշնանը դաշտից դաշտ է տեղափոխուում վհատեցուցիչ ամայութեան մէջ։ Ասում էին, որ Մըրիկ սուրբը կրկին յայտնուելու է իր խաչքարի վրայ, որպէսզի սարսափը երկրի վրայից անցնի առանց աւերածի։ Ծանր ժամանակներ էին, ծանր օրեր։ Եւ Ապրօն շարունակում էր գիշերները ոռնալ։

«Ձուլճւմ, զուլճւմ...»

XII

Այն երեկոյ նախիրն եկաւ ու փոշու ամպերով գիւղը պատեց. հոտերը բառաչելով ցած իջան լեռներից, հընձուորները գերանդիններն ուսերին տուն յետ դարձան։ Նունուֆարն էլ Շողերի ձեռքից բռնած՝ մի խուրձ խոտ շալակին՝ դաշտից տուն եկաւ։ Մայր ու աղջիկ անասունները տեղաւորելուց յետոյ իրանց սովորութեան համեմատ նստեցին և սպասում էին։ Թէև վաղուց էին դադարել յուսարուց, բայց էլի սպասում էին, ո՞վ գիտէ, յանկարծ Ասօն խելքի գայ, տուն վերադառնայ, յանկարծ չարքից ազատուի։ Դուռը ճռուշով բացուեց, մայր ու աղջիկ շփոթուած նայեցին, ներս մտնողը Գիւլնազն էր։

—Ասօն էլի չը կա՞յ։

—Չը կայ, քոռանամ ես, պատասխանեց Նունուֆարը։

—Թող որ ես քոռանամ, Նունուֆար-խաթուն, մի նուճար աղջիկս երկու անգամ է սև կապում, իմ օր մեղքի համար։ Չի ապրի, քուրբիկ, չի ապրի, ահաւոր դատաստանին պարտական կը մնայ Ասօն։ Էդ ինչ աւրեց, ինչ հողը տուեց մեր գլխին։ Ա՛խ, ջրատաճ Շողեր, չի ապրի ջրատարը. անցեալ օրը տեսել է...

—Ո՞ւմը։

—Ասօին, ումը. տեսել է լճի ափին. ես քեզ չէի

ասում, դէ ինչ ասէի, դուրդ չէր գայ. հիմայ տեսնում եմ, որ պահելով բան չի դուրս գայ, լաւն էն է՝ ասեմ. տեսել է Ասօին ջրի ափին, ինչեր են խօսել, ես ինչ իմանամ, միայն էն օրումնից ոչ գիշերը քուն ունի խեղճ երեխաս, ոչ ցերեկը հանգիստ, լալիս է, լալիս է, արուն-արցունք է քամում, մահից է խօսում անդա-դար: Կ'երթամ, ասում է, ինձ սարից ցած կը գլորեմ, որ աղատուեմ, իմ ոտքն, ասում է, բէխէր է, ում հետ կա-պուեմ, մի չար բան կը պատահի, էն մէկ անպերն էն-պէս էլաւ, էս մէկն էլ էսպէս, հալքաթ մի բան կայ, հալքաթ ճակատիս է գրուած: Լաւն էն է, ասում է, մի տեղ թաղեմ սեաւոր գլուխս ու պրծնեմ: Ինչէր է ա-սում, Նունուֆար-խաթուն, ախ, որ լսես, քար ըլնի, չի դիմանայ, սիրտս քամուում, աղիքներս գալարում են ջիգեարիս մումուռից, մեռնում եմ, էլ քուն չ'ունիմ, ու երազներ, չար ու բարի երազներ գիշերը հանգիստ չեն տալիս ինձ: Իմանաս ո՞ւմն եմ տեսել էս գիշեր:

—Ո՞ւմը, Գիւլնազ:

—Էն սարի սրբին, Մրրկի սրբին, մեռնիմ իր զօ-րութեանը:

—Մեռնիմ իր զօրութեանը:

—Երազիս եկաւ ծերունի ճգնաւորը, մեծ միրու-քով, փառահեղ դէմքով, լալիս էր, լալիս էր տնաւեր սուրբը, Նունուֆար-խաթուն, ասում էր, ամենքն ինձ մոռացել են, իմ արիւնոտ խաչքարին ոչ ոք ուխտ չի գալիս, բայց իմ զօրութիւնն, ասում էր, աշխարհով է: Դուք էլ էք մոռացել, մեծ ու փոքր սուրբ ու խաչքար չը մնաց, գնացիք տեսաք, մատաղ տարաք, մէկ ես եմ մոռացուել, լաւ, թող ուրիշները ձեր ուխտը կատարեն:

—Հա, իրաւ է, նրան մոռացել ենք:

—Զայրացած էր, Նունուֆար, ինչպէս էր զայրա-ցած, աչքերը չոնց վրաս, գլուխն օրօրեց, երկար մի-րուքը թափ տուեց, վախիցս դողացի, զարգանդը բռնեց ինձ, ու վեր թռայ, երազ էր: Քրտնքի մէջ կորած էի:

Գնանք, Նունուֆար-խաթուն, գնանք սարի խաչքարի ոտքը:

Նունուֆարը լուռ էր լուռ ու մտախոհ: Նա կամ մի ծանր մտքով էր զբաղուած, կամ հաւատը խախտուել էր գէպի սրբերը:

— Նունուֆար-խաթուն, շարունակեց Գիւլնազը, մենք ծնկաչոք սողալով, չանդռելով կը բարձրանանք մինչև խաչքարը, մինչև Մրրկի սուրբը. նա, որ երկինք ու գետին իրար խառնուած ժամանակ գիտէ փրկել աշխարհը, նա միայն կարող է ազատել Ասօին շարից:

— Հա, հա, շարից, ցաւից:

— Մրրկի սուրբը, Մրրկի սուրբը, Նունուֆար-խաթուն, շատ է հզօր, շատ է գթած, նրա դուռը ոչ ոք չի գնում, նրան մատաղ ոչ ոք չի անում, բայց էլի Մրրկի, փոթորկի ժամանակ՝ ասում են՝ նա է հասնում ամենիս, մեռնիմ նրա սուրբ զօրութեանը:

— Հա, հզօր է, մեռնիմ նրա սուրբ զօրութեանը, կրկնեց Նունուֆարը մեքենայաբար:

— Մրրկի սուրբը, Մրրկի սուրբը, Նունուֆար-խաթուն, շատ է հզօր, նա հազար ցաւի ճար ու գեղ ունի, նա հազար դարդի դարմանը գիտէ, նա ողջ երկինքը կապկապել գիտէ, նա սեւ-սեւ ամպերն է հալածում վերից, խիստ քամիների ակերը փակում, նա հազար դարդի ճար-դարման ունի, հազար սրտերի սփոփանք ունի, ինքըն էր ասում, ողորմած սուրբը, մեռնիմ նրա սուրբ զօրութեանը:

Պառաւնեքը կրկին խաչակնքեցին:

— Գնանք, գնանք նրա ոտքը:

Նունուֆարը լուռ էր և ծունկը գրկած՝ մեղմիւ օրօրում էր:

— Ինչո՞ւ չես խօսում, քուրիկ:

— Էէ, ինչ ասեմ, կրակն էնքան մեծ է, որ էլ ջուր չենք հասցնի. — Նունուֆարը հեկեկաց և աչքերը սըրբեց. — սրբերն էլ ինչ անեն:

Գիւլնաղը շփոթուած նայում էր, Նունուֆարը նոր բան գիտէր։

— Նունուֆար-խաթուն, էս օրուայ լացդ...

— Թող դուշմանս էս արցունքը չը թափի։

— Ի՞նչ ասաց տիրացուն։

— Տիրացո՛ւն... ասաց կմկմալով Նունուֆարը. — տիրացուն տանը չէր, չը տեսայ, է՛հ, ի՞նչ տեսնեմ։

— Ի՞նչպէս թէ ի՞նչ տեսնեմ, սուրբը՝ չէ, տիրացուն՝ չէ, բա էլ ի՞նչը, ո՞վ, ո՞ւր գնանք, ո՞ւմ գիմենք։

— Ոչ ոքի, ամեն բան պրծաւ, էլ ճար, փրկութիւն չը կայ։

— Ի՞նչ ես ասում, քուրիկ, բա տիրացուի գրքերը, աղօթքը, փշատի ծառը...

— Բոլորը զուր է, քանի որ նրանց մօտիկ, շատ մօտիկ մի պիղծ, մի անաստուած դործ է կատարուել։

— Ի՞նչ ես ասում, այ քուրիկ, երկինքը, հոգիդ մոռացել ես։

— Ոչ երկինքն եմ մոռացել և ոչ հոգիս, բայց տիրացուի գրքերին մօտիկ մի էնպէս բան է կատարուել, որ ասել վախենում եմ, բայց չ'ասել, ծածկել էլ չեմ կարող, Գիւլնաղ, էս գաղանիքը ցեց դառած՝ կրծում է իմ ներսը, սարսափելի բան է։

— Ի՞նչ է, Նունուֆար, անողորմ, հոգիս հանեցիր, սիրտս կտրեցիր, դէ, դձուրկ սպանիր մի հետ, էլ ի՞նչ ես մանր-մանր մօրթոտում։

— Ախր ասել չի լինում, ինձ թաղես, շարունակեց Նունուֆարը փսփալով. — պատերից էլ եմ ամաչում։

— Խեղդւում եմ, անողորմ...

Երկու կանայք երես երեսի հանգէպ իրար աչքերի մէջ էին նայում ու հեռւմ էին յուզմունքով, հեռւմ էին և սպասում։

— Նունուֆար...

— Տո՛ւնդ քանդուի, Գիւլնաղ, Ասօն Շողերին թողնում է, նրա սիրտը կպել է Շիրինենց թաղա հարսին՝

Սառային, թառլան Սառային, հէնց տիրացուի գրքերի մօտ:

—Վայ, ճչաց Գիւլնազը և երեսը ձեռների մէջ առաւ: Նա երկար մնաց այդպէս և մեղմիւ հեծկլտում էր:

—Գոնէ չիմանան, խալիսը չիմանայ, Տէր Աստուած, մըմնջում էր Նունուֆարն ինքն իրան:

Գիւլնազը գլուխը բարձրացրեց, դադարեց լալուց, ոտքի կանգնեց, ձգուեց իր բոլոր հասակով ու գոչեց սպառնալի.

—«Խալիսը չիմանայ... չէ, ես պիտի ճչամ աշխարհովը մէկ, քանի ձայն ունիմ, քանի ոյժ ունիմ, քանի շունչ ունիմ, այ, կը բարձրանամ էն սարի գլուխը և կը կանչեմ» «հարեաններ, ժողովուրդ, գեղացիք, Մուրադի Ասոն անամօթ, անպատիւ, անողորմ մարդ է, նա սիրում է ուրիշի կնիկան, նա թողնում է իր նշանածը»։ Կ'ասեմ, որ նրա ոտքը պիղծ է, նրա կոխած տեղը անիծուած, թող մարգիկ երես դարձնեն, երբ նա անցընում է, կամ մատով ցոյց տան հեռուից, ինչպէս մի դե, մի չար օգիւ Կ'ասեմ, կ'ոռնամ, կը ճչամ գիւղովը մէկ, սարերով, ձորերով մէկ, թող ամենքն իմանան, ա՛մեհըր...»

—Սոսա, սոսա, Գիւլնազ, Աստծուց վախեցիր:

—Էլ ոչ վախ ունիմ, ոչ ամօթ, Նունուֆար, քո տըղան երկուսն էլ խլեց, իմ ո՞ր մեղքի համար, կը հարցընեմ աշխարհին, թող դատ ու դատաստան անեն... Բայց Շողբրս, օօ, հողն իմ գլխին, ինչքը եմ ասում, թէ յանկարծ նա էլ իմանայ. չէ, չէ, պապանծուիր, լեզու, չորացէք, շրթունքներ, Նունուֆար, ես կը լռեմ, թող ոչ ոք չիմանայ, ոչ ոք, միայն Շողբրից էլ ծածուկ մնայ, թէ չէ... ախ, ինչ կ'անի, եթէ յանկարծ իմանայ, Աստուած, Դու ողորմաս, ես մեղաւոր ու անարժան եմ, Դու էն խեղճ երեխայիս խնայես: Լո՛ւռ, լո՛ւռ, Նունուֆար, էնպէս չէ:

—Հա, հա, Գիւլնազ. լո՛ւռ, մինչև տեսներ՝ Աստուած ինչ դուռ է բաց անում:

Երկու կանայք այնուհետև դեռ երկար վշվում էին ու արցունք թափում, դեռ երկար խնդրում էին իրար փոխադարձաբար գաղտնի պահել բոլոր խօսածները և չէին նկատում Շուշիկի բացակայութիւնը, որ վաղուց դուրս էր եկել զնացել: Գիւլնազը չորս կողմը նայեց, դունատուեց ու ճչաց.

— Շուշիկը, ո՞ւր է Շուշիկը:

— Շուշիկ, Շուշիկ, կանչեց մայրը:

Փոքրիկ աղջիկը չը կար. Գիւլնազը սաստիկ չփոթուեց՝ հաստատ համոզուած, որ Շուշիկը իրանց տունն է գնացել:

Ձի՛ յայտնիլ արդեօք լսածները...

Գիւլնազն շտապով դուրս եկաւ, վազեց տուն, իսկ Նունուֆարը մնաց իր տեղում վշտից քարացած:

XIII

Իրար յաջորդող հոգեկան ծանր ցնցումները վերջ ի վերջոյ խորտակեցին Շողերին: Կայտառ ու կենդանի, ապրելու, վայելելու եռանդով լի ջահիլ արարածը դէպի կեանքը նետուեց, որպէս գարնանը մեղուն դէպի բուրախից ծաղիկը, և մեղրահիւթի փոխարէն թոյն ծծեց ու գետին ընկաւ փշրուած: Նա էլ տնից դուրս չէր գալիս ինչպէս վշտահար թռչնակ, որը ոյժ չունի հեռանալու իր աւերուած բնից, մի նոր անկիւն, մի նոր բաղդ. որոնելու: Ժամերով նստած միւկնոյն տեղում՝ նա մնում էր անշարժ, չէր լալիս, չէր գանդատում, այլ նայում էր մի կէտի անընդհատ. իսկ երբ վեր էր կենում, քայլում, շարունակ նայում էր օտների տակ, կարծես մի շատ թանգագին կորուստ էր փնդրում:

Լացողը մայրն էր, սգացող, արցունք թափողը նա էր բոլորի համար: Զաւակի ցաւը շատ էր ծանր, որպէսզի դժբաղդ մայրը հանգիստ ունենար, օր ու գիշեր հոգսը Շողերն էր: Նաւօն ամեն առաւօտ լիճը գնալիս՝ միայն գաղտագողի աչք էր դցում աղջկայ վրայ, գլուխն

օրօրում, չըթունքները շարժում էին, բայց ոչ ոք չը գիտէր, թէ նա ինչ է մտածում, ինչ է ասում: Մայրն էր, որ ամեն առաւօտ դուրս էր գնում Շողերի դարդի ճարը փնդրելու սրբերի դրանք:

Եւ ամեն օր, երբ հայրը ուռւկանը շալակած գէպի լինէն էր գնում, իսկ մայրը գէպի սրբերը, Շողերը մընում էր մենակ իր վշտի հետ, տանը լռութեան ու ամայութեան մէջ նրա սեւ մտքերը ընդունում էին այլանդակ ճիւղանքի կերպարանք և տանջում, տանջում էին նրա: Բոլոր շշուկները, գիւղում պտտուող բոլոր շար գրոյցները Ասօի և իր մասին կամաց-կամաց ասես քամիների թևերով գալիս, ներս էին թափանցում նաւօկնոց տուն և թանձր, սեւ ամպերի պէս բարդ-բարդ նստում էին Շողերի սրտին, և ամեն օր նրա կուրծքը ճնշող բեռն տեւի էր ծանրանում, և ամեն օր սիրտն աւելի էր ուռչում, բարձրանում, աղջիկը խեղդւում էր, տառապում: Նրա ցաւոտ հոգին, նրա ամբողջ գոյութիւնն այժմ նման էր մի խիստ ձգուած լարի, որ մօտ է կըտրուելուն. աչքերը չոր էին, բայց սիրտը լալիս էր, մղկըտում:

Նախ ասացին, որ Շողերը շատ ուրախ եղաւ իր առաջին նշանածի մահուան համար. յետոյ՝ թէ Ասօն ընկնաւոր է, Շողերն է վախենում, փախչում նրանից. օրեր յետոյ լսուեց մի տեղից ամենածանր շշուկը, — ասում էին, թէ Ասօն ոչ խենթ է, ոչ ընկնաւոր, այլ հրաժարւում է Շողերից, որովհետեւ հաստատ չը գիտէ, թէ նա իր եղբոր նշանածն է եղել, թէ՛ կինը... ահա այս սպանիչ շշուկն էր քարացրել Շողերին միևնոյն տեղում: Նրան թւում էր, թէ ամբողջ աշխարհը խօսք մէկ արած՝ իր դէմ է, թէ երբ օտքը դուրս գնի տանից, հազար բերան կը պոռան իր յետևից, և նա խեղդւում էր տան մէջ մենակ, յուսահատ, ոչնչացած: Իր վշտի բոլոր խորութիւնը, ցաւի մեծութիւնը դրել էր այն քարացած հայեացքի մէջ, որ նա սեւեռում էր մի կէտի: Իր ամբողջ սեւ գոյութիւնն էր խտացրել նա ապակու պէս

պաղ աչքերում, որոնք նայում էին անընդհատ, ասես այս աշխարհից դուրս, անհունութեան մէջ, մի այլ աշխարհից ճարհնար էին փնդրում։ Կուտական աչքերի կոպերը յետ էին քաշուել ու սառած մնացել՝ ասես վախենալով ծածկել բերերի մէջ փայլող վիշտը, ինչպէս կապուտակ լճի երկու քնքոյշ ալեակներ, որոնք բարձրացել էին ու քաջացել միեւնոյն տեղում՝ չը համարձակուելով յետ գալ ու խորշոմել ջրերի հարթ-հաւասար երեսը, որ թաղցնում էր իր տակ այնքան դաղտնիքներ, այնքան խութ ու խուռչներ։

Միայնութեան ու վշտի այս սարսափելի ժամերում Շողերի միակ սփոփանքը Շուշիկն էր, Ասօի փոքրիկ քոյրը, որ այնպէս նման էր եղբօրը, որ միեւնոյն ձեռով աչքերը թարթել, վիզը կորացնել և ժպտալ գիտէր։ Նա սիրում էր Շուշիկին այն անգոր ու խղճուկ սիրով, որ մեծ կորստից յետոյ բաւականանում է մի ժպտով, աւերակից յետոյ՝ մի տաք անկիւնով, փոթորկուած ծովի վրայ օրօրում է մի փոքրիկ նաւակում։ Շուշիկը նրա սրտի ամայացած անապատում մի յետին ծաղիկ էր, որի վրայ դեռ չէր փչել մահացու քամիների կիզիչ շունչը։ Եւ երբ փոքրիկ աղջիկը դուռը բանալով՝ վազէվազ ներս էր նետւում, Շողերի թախծալից դէմքի վրայ մի տխուր ժպիտ էր անցնում, ինչպէս թխալոտ երկնքի համառարած մռայլի վրայ արեւի մի վաղանցուկ փայլ։ Եւ ամեն անգամ Շողերին թւում էր, թէ Շուշիկը եղբօր մի մասն է բերում, մի յետին մնացորդը այնքան գեղեցիկ, վարդագոյն յոյսերի։ Եւ Շուշիկը նրա մօտ գալիս էր ուրախութեամբ, միշտ ժպտաղէմ, իսկ Շողերը անձկանօք էր սպասում նրա գալստեանը. նրանց սէրը փոխադարձ էր։

Այն երեկոյ Շողերը դարձեալ մենակ էր մօր հետ ռանալուց յետոյ, երկու ձեռքով ծնկները գրկած՝ նայում էր անորոշ հայեացքով, երբ փոքրիկ աղջիկը դուռը բացեց և ներս եկաւ։ Այս անգամ Շուշիկը ամենօրեայ աշխոյժն ու խնդութիւնը չ'ունէր դէմքին։ Շողերը գլուխը

բարձրացրեց, ժպտաց ըստ սովորութեան ու գրկեց փոքրիկին, ապա երկու ձեռքով նրա գլուխը բռնեց, իրանից մի փոքր հեռացրեց և մի քանի վայրկեան նայում էր այն մանկական վառ աչքերին, այն սիրուն դէմքին, երկար խոպոպներին, նայում էր և չէր կշտանում, այնքան շատ բան ունէր այդ աղջիկն իր եղբորից։

— Շուշիկ ջան։

Աղջիկը տխուր էր և իր մեծ աչքերով նայում էր Շողերին։

— Շուշիկ։

Փոքրիկ աղջիկն այս անգամ հեկեկաց ու գլուխը թաղցրեց Շողերի կրծքում։

— Ի՞նչ կայ, ինչո՞ւ ես լալիս, Շուշիկ ջան։

— Քո մայրիկն էլ էր լալիս, իմ մայրիկն էլ էր լալիս, շատ լաց եղան, ես էլ վերկացայ, եկայ քեզ մօտ։ Մայրիկս բաներ ասաց, յետոյ լաց եղան։

— Ի՞նչ ասաց, Շուշիկ ջան։

— Ասաց... ասաց, որ Ասօն էլ քեզ չի ուզում... ասաց՝ Սառային է ուզում... էն Շիրինենց Սառային, գիտե՞ս... յետոյ քո մայրիկը երեսը ծածկեց, հեկեկաց, յետոյ երկսով էլ լաց եղան, ես էլ վախեցայ, եկայ քեզ մօտ... դու լաց չես լինի, քուրիկ, հա՛մ, որ դու էլ լաց լինես... ես վախենում եմ, որ լալիս են...

Երեխան դեռ էլի երկար խօսում էր, պատմում էր, թէ ինչեր արին, ասացին իրանց մայրերը, բայց Շողերը դադարել էր լսելուց, հէնց առաջին խօսքերից նա գունատուեց, կծկուեց, սիրտը բռնեց թափով և գլուխը ծնկների մէջ առաւ։

Շողերին թւաց, որ երկինքը ճայթեց իր գլխին, ու այդ փոքրիկ ձայնը, որ հնչում էր նրա ականջի տակ, կարծես նրա մահուան դատավճիռն էր կարդում։ Սոսկումի, ցաւի խօսքեր էին արտասանում այն փոքրիկ, անմեղ շրթունքները, և այն քնքոյշ ձայնը շարունակում էր հնչուել ահաւոր ու սպառնալի։ Շողերի մօտ էլ Շուշիկը չէր, այլ մի սարսափելի բան, որ գալարում, բարձր-

րանում էր նրան խեղդելու: Նա շարունակում էր մնալ գլուխը քաշ, կծկուած, ականջներում հազար ու մի ձայներ, գանգի մէջ անհասկանալի աղմուկ, նման այն աղմուկին, որ մարդ գգում է գլխին հասած մի ծանր հարուածից յետոյ: Ապա կամաց-կամաց ժամանակն ու տարածութիւնը խոյս տուին նրանից, Շողերն էլ չը գիտէր, ուր է ինքը, ինչ է ինքը. յետոյ նրան թւաց, թէ ընկած է մի մութ, խուլ անտառում, որ վերջ ու սահման, ճար ու ճանապարհ չ'ունի, և ճիւղեր, հրէշներ, դադաններ թփերի տակից, ճիւղերի արանքից իր վրայ են ուղղել իրանց գիշատիչ աչքերը, մեկնում են իրանց սոսկալի ճիրանները, բռնում են, քաշում են մաղերից, և նա փախչում է, փախչում է բոլոր ուժով, բայց լսում է իր յետեւից բազմաթիւ ոտնաձայներ, ողջ աշխարհն է նրա յետեւից ընկած հալածում, իրանց բոլոր գիւղը, ինչէր են ասում, ճշում են, ոռնում են, և այդ բոլոր ձայներից իր մաղերն են դիզանում, ոտներն են դողում, բայց նա փախչում է անընդհատ, ընդհարւում է ծառերին, ընկնում է, վեր է կենում, դարձեալ ընկնում, և ճշում է բարձրաձայն...

— Գուրիկ, քուրիկ...

Շողերն ուշքի եկաւ, նայեց իր շուրջը և միայն այժմ տեսաւ Շուշիկին, որ լալիս էր ու նրան կանչում: Գունատ ու դողդոջիւն Շողերը փոքրիկին իր գրկի մէջ առաւ, գլուխը սղմեց իր կրծքին և մօր պէս օրօրում ու խօսում էր նրան.

— Մի լար, Շուշիկ ջան, մի լար, չէ՞ դու պզտիկ ես, շատ պզտիկ, դեռ ինչքան ժամանակ ունիս լալու:

— Ախր դու ինձ վախեցրիր, էնպէս էիր ճշում, ես էլ նրա համար լաց եղայ:

— Այ, էլ չեմ վախեցնի, միայն դու լաց մի լինիր, մատաղ, ինչո՞ւ լանք, ես էլ դադարեմ լալուց, նոր ծով շինելու չենք, ծովը կայ, Աստուած է պատրաստել բոլոր լացողների համար:

— Լացողների համար է ծովը:

—Հն, հն, Շուշիկ ջան, լացողների համար:

—Ես էլ չեմ լայ, ծովից վախենում եմ:

—Դու մի վախեցիր, մատաղ, քեզ համար չէ, ինձ համար է, միայն ինձ համար, ծովն ելաւ, ելաւ բարձր-
րացաւ, ծածկում է ինձ, Շուշիկ ջան, թող ծածկի, ծո-
վի տակը լաւ է, խաղաղ, հանգիստ...

—Քուրիկ, ախր ես վախենում եմ, որ դու էդպէս
ես խօսում:

—Մի վախեցիր, մատաղ, դեռ չուտ է քեզ համար,
ինչքան ժամանակ ունիս, ինձ համար է միայն, ինձ համար
քամի էլ կայ, դուման... փչեց քամին, դուման ելաւ,
սար ու ձոր մթնեց, թռչունի բոյնը քանդուեց...

—Գիտե՞ս, քուրիկ, էն օրը մի թռչունի բոյն կար
քարափի ճեղքում, մենք չը քանդեցինք, Ասօն ինձ միշտ
ասում էր, որ չը քանդեմ:

—Լաւ արեցիք, Շուշիկ ջան, ինչո՞ւ քանդէք, ու-
րիշները կը քանդեն. Ասօն էլ էր ասում, Ասօն... օօ, ո-
ղորմած Ասօն:

—Ես Ասօին շատ եմ սիրում:

—Լաւ ես անում, Շուշիկ ջան, սիրիր, սիրիր ախ-
պօրդ, միայն ախպօրդ, յետոյ երբ մեծանաս, այն ժա-
մանակ էլ միայն ախպօրդ սիրիր: Ես ախպեր չ'ունիմ,
որ սիրեմ:

—Դու էլ ինձ պէս Ասօին սիրիր:

—Ասօի՜ն... Ասօի՜ն, օօ. Շուշիկ ջան, ես քեզ եմ սի-
րում, քե՛զ, էլ ոչ ոքի. և Շողերը կրկին սղմեց կըծքին
փոքրիկի գլուխը ու հեկեկաց բարձրաձայն:

—Էլի լացեցի՞ր, ախր ես վախենում եմ. մեռելների
վրայ են լաց լինում, ես մեռելից վախենում եմ, քուրիկ:
Շուշիկն էլի սկսեց լալ:

—Մի լար, մատաղ, երբ մեռել լինի, այն ժամա-
նակ կը լաս, հիմայ հօ չը կայ, տե՛ս, ես կենդանի եմ,
քո արցունքը թէ ձեռքիս ընկնի, կ'այրի:

—Կ'այրի՞:

—Հն, կ'այրի, սիրտս էլ կ'այրի:

—Էլ լաց չեմ լինի, ես կ'երթամ մայրիկիս մօտ, դու լաւ չես, լաց ես լինում։ Եւ փոքրիկ աղջիկն ազատուեց նրա գրկից ու դուրս թռաւ, կորաւ դրսի կիսախաւարի մէջ։ Շողերը նայեց նրա յետեւից, ապա զսպուած արցունքները թափուեցին, և խաւար տան մէջ երկար լքուում էին նրա հեկեկանքները։ Յետոյ ինքն էլ դուրս եկաւ և շտապով կորաւ խաւարի մէջ։ Մութ, գալաւրուն փողոցներով նա վազում էր դէպի գիւղից դուրս՝ աշխատելով չը պատահել ոչ ոքի։ Դուրսը մութ էր, շատ մութ, և լուսնի շուրջը կարմիր բակ կար կապուած։

Շողերի փոյթը չէր ոչ թանձր խաւարը, ոչ արիւնոտ լուսինը, նա անընդհատ գնում էր խուլ, ամայի փողոցներով։ Լճի կողմից փչող հովը կամաց-կամաց դորանում էր, երկինքը հետզհետէ ծածկուում էր ամպերով, բնութեան մէջ մի անախորժ բան էր պատրաստուում, բայց աղջիկն ասես այդ էլ չէր նկատում և քայլում էր անընդհատ։ Մի անգամ միայն նա ցնցուեց ու մի վայրկեան կանգ առաւ, երբ հեռուում լսուեց Ապրօի սարսափելի ձայնը՝ «զուլճում, զուլճում»... Շողերը լսել էր, որ Ապրօն խենթ է, բայց նա վախենում էր խենթերից, ուստի շտապեցրեց քայլերը. և հեռուում չարունակուում էր լսուել նոյն ձայնը.

—«Զուլճում, զուլճում»...

Գիւղից դուրս, այնտեղ, ուր սկսում էր դէպի լիճը տանող ձորը, Շողերի առաջ ցցուեց մի մարդ, որ սպիտակ կտաւը դցել էր ուսին վերից վար. հէնց նա էր, որ «զուլճում» էր կանչում, Ապրօն և գալիս էր գերեզմանատնից։ Նա թևերը բացեց և փակեց Շողերի առաջ։

—Ո՞ւր ես գնում, աղջիկ, տես, լուսինը կարմիր է, ամպերը սև, դեերը շատ, գիշերը չար... Թէ պատան ես ուզում, առ, ահա իմը... Սուրբ Կարապետն ասաց, թող ամենքը պատան առնեն, դերեզմանները գնացի մեռելահարցուկ, նրանք էլ նոյնն ասացին, ինչքան բաներ ասացին. ես էլ իմ փոսը փորեցի, խոր ու սև, սխալտակ

պատանը ու փոսի մէջ շատ սիրուն է. դէ, դարձիր, դաւակա, տես լուսինը, տես գիշերը, տես ամպերը, ո՛չ մէկը չի ուզում, որ դու գնաս. գնում ես, փախչում ես, պօժ...

Շողերը չէր լսում, նա թափով վագեց, անցաւ Ապրօի առաջից ու կորաւ խաւարի մէջ:

— Փախաւ, խափանուեց... ոգի, թէ մարդ, մեռել, թէ աղիկ, խափանուեց:

Քամին սաստկանում էր, ամպերը կուտակուում էին, խաւարը թանձրանում, և համատարած, խեղդող գիշերուայ մէջ լսում էր.

— «Զուլում, զուլում»...

Նաւօն դեռ չէր վերադարձել, Գիւլնազը մենակ ճշում էր փողոցներում, Շողերին էր փնդրում, այս ու այն դուռն էր թակում, վախլուկ ստուերների պէս մի երկու հոգի դուրս էին գալիս, մօտենում էին Գիւլնազին, փնդրում էին միասին այս ու այն կողմ, կանչում էին՝ Շողեր, Շողեր, պատասխան չը կար, և հեռւում շարունակում էր լսել Ապրօի ձայնը.

— «Զուլում, զուլում»...

Փոթորկոտ, սոսկալի գիշեր էր...

XIV

Այն երեկոյ ձկնորս Նաւօն լճակի վրայ շատ ուշացաւ: Մի ամբողջ շաբաթ էր, ինչնա անընդհատ աշխատում էր կողովների վրայ և այսօր հաւաքում էր իր վաստակի պտուղը. ձկները շատ առատ էին: Արեւ մայր մտաւ. թեթեւ հովը փոքրիկ կնճիռներ շինեց լճի հայելանման մակերևոյթի վրայ: Բազմաթիւ մանրիկ ալիքներ իրար հրհրելով՝ եկան քսուեցին կղզու ափերին, լիզեցին խճերն ու ժայռերը, քրքշաղով յետ ընկան, բայց դեռ Նաւօի նաւակն այնտեղ էր: Սպիտակ, փոքրիկ առագաստը կամացուկ ուռչում էր, մեղմիւ օրօրւում և իր հետ տարուբերում էր նաւակը ջրերի վրայ:

Հաւալումները, ձկնկուլները, վայրի բաղերն ու այլ ջրային թռչունները այս երեկոյ շուտ հեռացան, շամբուաներում էլ վաղ լուեցին այնտեղ ծուարած թեւաւորների ձայները: Լեռներում, ձորերում հովիւները մնջեցին: Սինակայ սարերի հսկայ ստուերները ձգուելով հասան լճին, մի պահ երերացին թրթռուն ջրերի երեսին և ապա լուծուեցին երեկոյեան համատարած, միապաղաղ մառախուղի մէջ: Լուսինը բարձրացաւ Մասրսի թիկունքից, արծաթազօծեց ծեր հսկայի ալեզարդ կատարը, նրա ցոլքերը իջան ժայռերի վրայ, մութ մառախուղը ցրեցին, աստղերը մէկիկ-մէկիկ փայլեցին ու թարթեցին իրանց աչիկները կապուտակ լճի մէջ. բայց նաւակն այնտեղ էր, դեռ օրօրում էր ջրերի վրայ, դեռ առագաստը խաղում էր քամու հետ: Նաւօն հանդարտութեամբ շարունակում էր ջոկջկել ձկները և առանձին-առանձին պարկերի մէջ տեղաւորել: Նա նոյն իսկ գլուխն էլ չէր բարձրացնում, հանգիստ էր, քանի որ նա սովոր էր նոյն իսկ շատ աւելի ուշ վերադառնալ տուն:

Եւ նրա խաղաղութիւնն ու վստահութիւնը անհիմն չէին. նա գիտէր, որ երեկոյեան հովը միշտ փչում է Սինակայ լեռներից դէպի իրանց գլուղը, և փոքրիկ առագաստը բացած՝ նա մի կէս ժամում արագութեամբ կտրում էր ջրերի տարածութիւնը և տուն հասնում:

Լուսինն արդէն բաւական բարձրացել էր, երբ Նաւօն իր գործն աւարտեց, ուռկանը հաւաքեց, նաւակի մէջ տեղաւորեց, այդ ժամանակ միայն վերև նայեց լուսնին և երկիւղից քար կտրեց: Լուսնի կարմիր բակը խիստ չարագուշակ էր. հովը սաստկանում էր, իսկ Սինակայ լեռների վրայ մի սև ամպ էր խտացել, որ աճում էր հսկա աճում: Նաւօն փորձով գիտէր, որ այդ ամպը լաւ նշան չէ: Պէտք էր շտապել: Նաւօն տեսաւ անհանգստութեամբ, թէ ինչպէս նաւակն օրօրում է աւելի ու աւելի սաստիկ, ինչպէս առագաստն ուռչում է, լայնանում, և ցցին կապուած պարանը ձգձգւում ու

ճարճատում: Նա շտապով ջուախները նաւակի մէջ տեղաւորեց, առագաստը պնդացրեց, պարանն արձակեց, և ըստ երևոյթին յաջող հողմը նրա նաւակը տաշեղի պէս մղեց դէպի գիւղ: Լաւ էր:

Նաւօն արագութեամբ տարւում էր ուռած ալիքների վրայով և միևնոյն ժամանակ հայեացքը չէր հեռացնում Սինակայ սարերից: Այն սև ամպը չը լայնանայ, հողմն իր ուղղութիւնը չը փոխի, մտածում էր Նաւօն, մնացածը հեշտ է: Լուսնի բակն էլ չարագուշակ էր: Բայց նաւակը սլանում էր կատաղի արագութեամբ, առագաստն ուռած էր, թիակներն էլ հարկաւոր չէին: Ամեն ինչ մոռացած՝ Նաւօն աչք չէր հեռացնում սևաթոյր ամպից:

Նա զգում էր, որ պէտք է շտապել: Ահա նա լճակի կիսումն է, էլի մի փոքր այսպիսի քամի, և նա ափին կը հասնի: Բայց սև ամպը լայնացաւ, լայնացաւ, վիշապի պէս հաղար գլուխ չինեց և ձգուեց առաջ դէպի աստղերը, դէպի լուսինը: Առագաստն այնպէս է ուռած, որ մօտ է տրաքուելու, պարանները ճարճատում են, կայմը ճռռում է ցաւով, և նաւակը լեռնացած ալիքների վրայ տարուբերւում է ահաւոր կերպով: Նաւօն էլ ինչ անելը չը գիտէ, նա կ'ուզէր գոնէ առագաստն իջեցնել, բայց դա այնքան էլ հեշտ չի, փոքրիկ անհաւասարութիւնը, որեւէ պարանի մի փոքր ուշ արձակուելը կարող է նաւակը թեքել ու խորասուզել: Նաւօն կանգնել, բռնել է ղեկը, շփոթուած նայում է, թէ ինչպէս ծռում ու ճռճռում է փոքրիկ կայմը:

Ահա երկինքն արեմուտքում իսպառ ծածկուեց, բայց լուսինը դեռ փայլում է արեւելքում, ափը հեռու չէ, և Նաւօն ցաւով ու անհանգստութեամբ է նայում այն տարածութեանը, որ բաժանում է նրան ափից: Ալիքները բարձրանում, դիզանում են, զարկւում են նաւակին, որ խաղում է անդունդների գլխին, մերթ ծոփում, առագաստը քսում է ջրերին՝ ասեւ չափելով խորութիւնն իր գերեզմանի, մերթ կրկին բարձրանում, տըն-

քում ու ճոնչում։ Նաւօն մէկիկ-մէկիկ ջուրը թափեց ձկնով լի պարկերը, իր ամբողջ շաքաթուայ աշխատանքը, իզո՛ւր, նաւակը չը փրկուեց և նա տնքում է ու ճօճուում, կռանում է ու բարձրանում անդունդների վերայ։ Բայց մօտ է ափը, շատ մօտ, Նաւօն տեսնում է եղբը, տեսնում է դաշտերը, Նաւօն նշմարում է նոյն իսկ այն բարձր ցիցը, որից սովորաբար կապում է իր նաւակը։ Էլի մի փոքր, և նա կը հասնի։ Բայց յանկարծ քամին փոխեց իր ուղղութիւնը, նա փչում է հակառակ կողմից, ափը և գիւղն իր ճրագներով արագութեամբ փախչում են Նաւօի աչքերից և շուտով կորչում խաւարի մէջ։ Նաւակն այժմ տարւում է դէպի լճակի հակառակ կողմը, դէպի այնտեղ, ուր դահավիժում է ջրվէժը, և այնպիսի արագութեամբ, որ Նաւօի գլուխն է պտտւում։ Նա գցեց վերջին պարկը, դանակը հանեց, պարանները կտրտեց, առագաստը փլաւ, իսկ ինքը թիակները ձեռք առաւ և թիափարում է դէպի գիւղը, դէպի մօտիկ ափը բոլոր ուժով։ Իզո՛ւր, նաւակը տարւում է գլուխ շշմեցնող արագութեամբ ուղիղ դէպի ջրվէժը, որ այժմ սարսափելի է. ալիքների թափից նրա ջրերը վար են գլորւում հսկայ յորձանքներով ու ահագին աղմուկով։ Մենակ է Նաւօն երկնքի և երկրի մէջ, կախուած անդունդների վրայ, օրօրւում է լեռնացած ալիքների վերայ, թրջուած, դողալով, բայց դեռ կուում է բնութեան դէմ, դեռ աշխատում է փրկուել։ Աստղ չը կայ, քամին մոնչում է կատաղի թափով, իսկ խաւարը թանձրանում է հա՛ թանձրանում։

Այժմ Նաւօն մօտ է հակառակ ափին, մօտ ջրվէժին։ Նաւօն նայում է սարսափած այն կողմը, ուր բացւում է ահաւոր ջրվէժի մահաբեր երախը, նայում է և դողում է ամբողջ մարմնով, էլ ոյժ չ'ունի մաքառելու տարերքի դէմ. թիակներից մէկը վաղուց փչրուել է, իսկ միւսը վար է ընկնում թուլացած ձեռքից, նա այժմ մըտածում է որպէս վերջին, գերագոյն փորձ, վերջինյուսահատ ճիգ ջրվէժին հասնելուց առաջ նետուել ալիք-

ների մէջ և լողալով ափին հասնել, թողնելով՝ որ նաւակը խորասուզուի ջրվէժի առաջ։ Նա լաւ լողորդ է, այդ տարածութիւնը կարող է կտրել, յոյս ունի կտրել. նա արդէն աչքով չափում է ջրային ճանապարհը, նայում է այն կէտին, ուր ինքը հաւանականաբար ափ դուրս կը գայ։

Յանկարծ կայծակը ճայթեց երկնքում ահռելի ուրտից յետոյ, փայլակը լուսաւորեց շրջակայքը մի վայրկեան, և Նաւոն սարսափով նկատեց ափին մի ստուեր, մարդ, թէ՛ դե, այդ նա ասել չի կարող, բայց մի երկայն, կասկածելի ստուեր, որ Նաւոն լաւ նշմարեց իր սրատես աչքերով։ Եւ այն ստուերը հէնց այնտեղ է, ուր հաւանականաբար պէտք է դուրս գայ Նաւոն, աւելի հեռուն ջրվէժն է։ Նաւոն մտահոգ է, նա չը գիտէ ինչ անել, ինչպէս դուրս գալ այդ կասկածելի ստուերի մօտ, ո՞վ գիտէ, ինչ է այն, հրէշ, դե՞... թէ չէ այս սարսափելի քամիին մարդն այնտեղ ինչ գործ ունի։ Նաւոն գիտէ, որ չար գիշերներին այրերից ինչոր սե բաներ են դուրս գալիս և վազվզում լճի շուրջը, ճշում, ոռնում ու հրճւում մրրկի հետ։ Կայծակը նորէն ճայթեց, փայլակը կրկին լուսաւորեց, Նաւոն կրկին տեսնում է սոսկալի ստուերը, որ վազվզում է ափերով, գընում է դէպի ջրվէժը, յետ է գալիս։

Նաւոն երկու կրակի մէջ է, մի կողմից ջրվէժն է մօտենում, իսկ միւս կողմում կասկածելի ստուերն է, և նա նայում է մերթ մէկին, մերթ միւսին, նայում է ու դողում։ Նա պարզ լսում է ջրվէժի շառաչիւնը, լսում է նրա ալիքների ձայնը, կրկին նայում է ափին, խաւար է, էլ ոչինչ չի նշմարում։ Փոթորիկը ոռնում է, ջրերը լեռնանում են, էլի մի քանի վայրկեան, և Նաւոն իր նաւակով կը գահավիժուի ջրվէժի բարձրութիւնից, ուստի նա կանգնում է, երեսը խաչակնքում, նետւում է ջրերի մէջ և լողում դէպի ափը։

Նա մերթ կորչում է ալիքների տակ, մերթ յայտնւում է, թեկերը ձգձգում, տարածում և լողում բոլոր

ուժով: Եւ վերեւում որոտում են սև ամպերը, ճայթում է կայծակը հրեղէն ակօսներով, ալիքները լեռնանում ու փրփրում են՝ ասեա կատաղած, որ իրանց դէմ այդ ահաւոր ժամին մաքառող մէկը կայ: Մօտ է ավեր, մօտ է փրկութիւնը, և Նաւօն լարում է իր վերջին ոյժերը, փրփուրէ բլուրները պատռում է ու լողում առաջ: Յանկարծ նա զգում է ջրերի մէջ մի մութ, սև զանգուած, որ մերթ զարկւում է իրան, մերթ ալիքների թափով հեռանում: Նաւօն սոսկում է, սև զանգուածը մարդկային մարմին է, նրան թւում է նոյն իսկ, որ նա կենդանի է, որ փորձում է բռնել իրան, գուցէ անդունդները վար քաշելու համար: Յետին ճիգերն է հաւաքում Նաւօն և ձգւում է առաջ այդ սարսափելի արարածից ազատուելու համար և նոյն վայրկենին զգում է, թէ ինչպէս մի ձեռք կախուեց իր ոտքից: Նաւօն սոսկումով բռնուած՝ ոտքի մի ուժգին հարուածով յետ է մղում այդ ձեռքը, փորձում է կրկին լող տալ, և նոյն ձեռքը այս անգամ մի յուսահատ ճիգով գրկում է նրան, այս անգամ սկսւում է մի չը տեսնուած պայքար այս խորհրդաւոր մարմնի և Նաւօնի մէջ, վերջինս աշխատում է ազատուել նրանից, ցնցւում, գալարւում է, միւսը կախւում է նրանից բոլոր ուժով, և խեղդոտում, քաշքշում են իրար այս երկու մարմինները փրփրած ալիքների մէջ, մինչդեռ կայծակները վերից ճայթում են նրանց գլխին, ամպերը որոտում խլացուցիչ թափով: Ջրի չար ոգի՞ է, թէ՞ մի հրէշ, Նաւօն այդ չը գիտէ, բայց զգում է, որ խորհրդաւոր մարմինը աշխատում է նրան քաշել իր հետ դէպի անդունդները, բայց Նաւօն հմուտ է և ուժեղ, նա ուզում է ապրել, ափն էլ մօտ է. նա յոյս ունի փրկուել. ուստի մի վերջին անգամ ազատւում է այդ սարսափելի էակից, ոտի մի ուժեղ հարուածով մղում է նրան դէպի անդունդները և ինքը ալիքների թափով նետւում դէպի ափը և գետին ընկնում ուշաթափ:

Նոյն վայրկենին նրա վրայ կռանում է մի մարդ-

կային ստուեր, գրկում, բարձրացնում է, մումում է
ինքն իրան, ի վերջոյ շալակում է կիսամեռ Նաւօին, և
խաւարի մէջ քայլում է՝ որչափ կարելի է արագ: Կայ-
ծակները շարունակում են ճայթել երկնքում, ամպերը
որոտում են անընդհատ, անձրեւը քամու ուժեղ թափով
չփում է շեշտակի, բայց մարդը քայլում է հո՛ս քայլում
խաւարի մէջ:

Ա. Ա. ՀԱՐՈՆԵԱՆ

(Գլ շարունակութի)